

4.4. Автоматизована інформаційно-консультативна система «Протидія корупції»

Перетворення корупції із локальної проблеми у глобальне явище, надбання Україною статусу однієї з найбільш корумпованих держав світу¹, в якій корупцією вражені усі сфери життя, попри прихід до влади нових людей, подальше збільшення її масштабів², робить одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів України саме боротьбу зі злочинами корупційної спрямованості³. Зокрема, чисельні факти зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу (ст. 365 КК України), службового підроблення (ст. 366 КК України), прийняття пропозиції обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою (ст. 368 КК України), незаконного збагачення (ст. 368² КК України), підкупу службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. 368³ КК України), зловживання впливом (ст. 369² КК України)⁴ та інші кримінальні правопорушення цієї категорії, що вчиняються представниками влади або особами публічного права, дискредитують діяльність органів державної влади й управління, обмежують права громадян, підривають економіку країни⁵. Разом із цим, зростання рівня професіоналізації корупціонерів і чисельні складнощі у діяльності слідчого під час

---

¹ Шепітько В. Ю. Розслідування злочинів корупційної спрямованості : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель. – Х. : Харків юридичний, 2013. – С. 3; 6–7.

² Примітка: Про це свідчить аналіз даних досліджень рівнів корупції в Україні, які проводилися компаніями Transparency International, Gallup International та Центр Разумкова.

³ Павлюк Н. В. Засоби інформаційного забезпечення розслідування корупційних злочинів у воєнній сфері / Н. В. Павлюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»: зб. наук. праць. – Одеса : МГУ, 2016. – Вип. 20. – С. 144.

⁴ Див. : Кримінальний кодекс України. Редакція від 05.01.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/2341-14>.

⁵ Павлюк Н. В. Інформаційне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості: поняття та шляхи реалізації / Н. В. Павлюк // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. праць / редкол. В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2014. – Вип. 28. – С. 182–190.

розслідування злочинів корупційної спрямованості, робить актуальною подальшу роботу з розробки нових інформаційних систем забезпечення формування доказів у ході розслідування означених кримінальних правопорушень. Останні покликані стати вагомим здобутком на шляху підвищенні рівня інформаційного забезпечення та слугувати основою оптимізації розслідування злочинів корупційної спрямованості¹.

Таким чином, загрозливі показники рівня корупції в Україні зумовлюють необхідність консолідації зусиль представників науки, громадськості, державних і правоохоронних органів. Так, важливим елементом реалізації ідеї ефективної протидії злочинності в умовах технологізації і глобалізації сучасного суспільства є впровадження у практичну діяльність співробітників органів кримінальної юстиції новітніх інформаційних технологій, які не лише забезпечують доступ до широкого кола інформації, а й «сприятимуть упорядкуванню інформаційних потоків, подоланню перманентного дефіциту часу; забезпечать стабільний конструктивізм мислення в умовах так званого інформаційного вибуху»². Дійсно, результативність діяльності суб'єктів, уповноважених на проведення досудового розслідування злочинів корупційної спрямованості (слідчих, детективів, прокурорів) у ході формування майбутньої доказової бази, а також ухвалення процесуальних і організаційних рішень багато в чому залежить від рівня їх забезпеченості криміналістично значущою інформацією. У такому разі особливого значення набуває використання додаткових джерел відомостей про аналогічні злочини, що мали місце у минулому, осіб, причетних до них, а також узагальненого досвіду їх розслідування, тобто сучасні інформаційні системи, які надають можливість безперервного доступу до систематизованої інформації, виокремлення потенційно корисних відомостей

---

¹ Павлюк Н. В. Вказ. праця. – С. 182–190.

² Белоус В. В. Информационные технологии: новая категория криминалистики или очередное «модное» увлечение? / В. В. Белоус // Криминалистика первопечатный. – 2014. – № 8. – С. 113.

за невеликий проміжок часу, пропонують оптимальні рішення та послідовність дій для розв'язання тактичних завдань, дозволяють отримати результат у зручній формі.

У зв'язку з цим, одним з перспективних напрямів підвищення ефективності організації досудового розслідування злочинів корупційної спрямованості (корупційних і пов'язаних з корупцією) слід уважати впровадження новітніх інформаційних систем і технологій. Тому перед ученими-криміналістами постають завдання щодо розроблення й впровадження в правоохоронну практику інформаційних систем і технологій, що виступають підґрунтям інформаційного забезпечення підтримки прийняття рішення слідчим, детективом або прокурором, який здійснює кримінальне провадження.

З огляду на висловлене вважаємо одним з перспективних напрямів інформаційного забезпечення розслідування злочинів корупційної спрямованості можливість створення автоматизованої інформаційно-консультативної системи з умовною назвою «Протидія корупції», базою якої виступає узагальнена інформація стосовно результатів досудового розслідування аналогічних злочинних проявів, а метою – оптимізація правоохоронної діяльності. Така система функціонує на підставі звірених даних про можливого злочинця та обставини вчинених ним злочинів із так званими «ресурсними характеристиками», тобто з ознаками всіх узагальнених аналогічних злочинів, інформацією про злочинців, а також судженнями певної категорії досвідчених фахівців, які містяться в базі даних. Такого роду знання, що зафіксовані спрощено у правилі – «якщо мав місце певний факт, то, ймовірно, мало місце вчинення такого-то корупційного діяння, яке учинене такою-то особою», підготовлені для оброблення на комп'ютерній техніці, дозволяють імітувати процес оцінки слідчим, детективом або прокурором ситуації розслідування й забезпечити в режимі діалогу консультативну підтримку прийняття ними відповідного рішення. Такі особи можуть скористатися демонстраційними прикладами, наприклад, отримати перелік

обставин, що підлягають доказуванню у процесі розслідування певної категорії корупційних злочинів або алгоритм дій у тій чи іншій ситуації розслідування.

До структури пропонуваної автоматизованої інформаційно-консультативної системи «Протидія корупції», входять два блоки – ресурсний та консультативний.

Перший блок містить узагальнену довідкову інформацію, представлену за категоріями корупційних злочинів і включає такі відомості:

1) характерні ознаки певної групи корупційних злочинів: сфера діяльності; місце, спосіб і засоби вчинення корупційного діяння; особа корупціонера, її посада та коло функціональних обов'язків, категорія, до якої належить службовець, розмір його доходів, витрат, майновий стан і зобов'язання майнового характеру самого службовця та членів його сім'ї; показники корупційності поведінки, у тому числі й за соціальними індикаторами; умови роботи установ, організацій чи підприємств, що породжують можливість учинення корупційних діянь або сприяють їх розповсюдженню; предмет злочинного посягання; сума неправомірної вигоди; розмір матеріальних збитків; типові сліди корупційного діяння.

Інформаційну основу цієї підсистеми ресурсного блоку автоматизованої інформаційно-консультативної системи утворює криміналістична характеристика злочинів корупційної спрямованості (корупційних і пов'язаних з ними), зміст її окремих елементів. Специфіка злочинів корупційної спрямованості на перше місце висуває саме особу корупціонера серед усіх інших елементів криміналістичної характеристики вказаної категорії кримінальних правопорушень, оскільки саме ретельне дослідження цього учасника злочинної події виступає запорукою створення надійної доказової бази у кримінальному провадженні.

Широкий законодавчий перелік корупційних злочинів робить вельми різноманітним суб'єктний склад названої групи кримінальних правопорушень, що й обумовлює певні складнощі

криміналістичного дослідження таких осіб, а також систематизації та узагальнення відповідних гомологічних даних. Разом із цим, корисливий характер цієї категорії злочинів дає змогу говорити про необхідність першочергового ретельного дослідження так званої «фінансової історії» таких осіб і членів їх сімей. Зокрема, мова йде про збирання, дослідження, оцінку та використання таких даних, як:

1) відомості про доходи особи і членів її сім'ї, одержані або нараховані з усіх джерел в Україні чи за її межами (загальний сукупний дохід, у тому числі й відомості про заробітну плату, інші виплати та винагороди, нараховані або виплачені за трудовим або цивільно-правовим договором, дані про дохід від викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту з обов'язковим встановленням закладу, установи тощо, в яких одержано або нараховано такі доходи, відомості про авторські винагороди, доходи від реалізації майнових прав інтелектуальної власності, дивіденди, проценти, дані про матеріальну допомогу, дарунки, призи, виграші, допомогу по безробіттю, аліменти, спадщину, страхові виплати, страхові відшкодування, викупні суми та пенсійні виплати, що сплачені особі за договором страхування, недержавного пенсійного забезпечення та пенсійного вкладу, а також дані про дохід від: відчуження рухомого та нерухомого майна, підприємницької та незалежної професійної діяльності, відчуження цінних паперів та корпоративних прав, передачі в оренду майна, а також інші види доходів;

2) відомості про нерухоме майно, що перебуває у власності, в оренді чи на іншому праві користування в особи і членів її сім'ї та її (їх) витрати на придбання такого майна або на користування ним (земельні ділянки, житлові будинки, квартири, садові або дачні будинки, гаражі або інше нерухоме майно);

3) відомості про транспортні засоби особи і членів її сім'ї, що перебувають у власності, в оренді чи на іншому праві користування та її (їх) витрати на їх придбання або користування (легкові,

вантажні автомобілі, водні засоби, повітряні судна та інші засоби, їх перелік, марки, моделі, рік випуску та інші показники);

4) відомості про вклади у банках, цінні папери та інші активи, що перебувають у власності особи і членів її сім'ї, та її (їх) витрати на придбання таких активів (сума коштів на рахунках у банках та інших фінансових установах, номінальна вартість цінних паперів, розмір внесків до статутного (складеного) капіталу товариства, підприємства, організації);

5) фінансові зобов'язання особи і членів його сім'ї, а також інші її (їх) витрати (добровільне страхування, недержавне пенсійне забезпечення, утримання зазначеного вище майна, погашення основної суми позики або кредиту, погашення суми процентів за позикою або кредитом, а також інші витрати).

Зауважимо, що фінансова історія корупціонера і членів його сім'ї має досліджуватися ретельно та послідовно за період перебування такої особи на посаді, службі або виконання нею певної діяльності тощо з якою пов'язаний вчинений нею корупційний злочин або їх серія (корупційна діяльність). Істотно допомогти у збирання таких відомостей покликані декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру, що заповнюються та подаються окремими суб'єктами за певний рік відповідно до Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 7.04.2011 р. № 3206-VI¹. У ході аналізу фінансової історії особи корупціонера особливу увагу необхідно звертати на кількість готівки та інших матеріальних цінностей у персональних речах, вдома або на робочому місці тощо. Розмір офіційного прибутку має відповідати фактичним статкам і витратам, а у разі виявлення надлишкового капіталу або майна необхідно встановлювати джерела та природу їх походження.

---

¹ Примітка : названий Закон хоча і втратив чинність, однак положення щодо фінансового контролю продовжують діяти та втраять чинність лише з початком роботи електронної системи подання й оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, ведення яких буде здійснюватися на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції відповідно до вимог Закону № 1700-VII.

Другим, але не менш важливим, блоком даних щодо такої особи слід вважати відомості про її соціальні зв'язки: коло спілкування, професійне (службове) або побутове оточення, близькі друзі та знайомі, склад сім'ї, близькі й далекі родичі тощо. У цьому разі особливого значення набуває встановлення так званої «повіреної» особи, яка уповноважена зберігати отриману корупціонером неправомірну вигоду або координувати його тіньовий бізнес, тим самим забезпечуючи бездоганну фінансову репутацію суб'єкта злочину. Так, у науковій літературі доречно ведуть мову про так званих «інших суб'єктів корупційних відносин», адже у деяких статтях КК України, що передбачають відповідальність за корупційні злочини (у широкому розумінні) йдеться про вчинення таких злочинів в інтересах не самого його суб'єкта, а в інтересах інших (третіх) осіб. Тому вчені виокремлюють такі види третіх осіб:

1) особи, заради одержання якими неправомірної вигоди суб'єкти злочинів використовують владу або службове становище (повноваження) або зловживають повноваженнями. За наявності підстав такі фізичні особи, можуть нести відповідальність за ст.ст. 27 і 364 або 364¹, 365², 222¹, 232¹ КК України як підбурювачі чи пособники злочину – залежно від того, чия була ініціатива його вчинення (третьої або службової особи). Якщо про вчинення злочину така особа дізнались постфактум, – то за ст. 396 КК України у разі, якщо він є тяжкими або особливо тяжкими та ці особи не є членами сім'ї чи близькими родичами фігуранта справи. Необґрунтований прибуток (ст. 222¹, 232¹ КК України) підлягає спеціальній конфіскації;

2) особи, яким надають неправомірну вигоду чи передають у власність активи. Якщо такі особи не є службовими, то вони не несуть кримінальну відповідальність за одержання неправомірної вигоди (активів) за ст. 354, 368, 368³, 369², 369³ КК України. Проте, за умови усвідомлення факту отримання ними майна, одержаного злочинним шляхом, їхня відповідальність, залежно від конкретних обставин, може наставати за ст.ст 209, 198 або 396 КК України. Така вигода (активи) підлягають спецконфіскації;

3) особи, в інтересах яких вчиняються чи не вчиняються певні дії. Такі фізичні особи за наявності підстав можуть нести відповідальність за ст.ст. 27 і 354, 368, 368³ або 368⁴ КК України як підбурювачі або пособники відповідного злочину, залежно від того, за чиєю ініціативою було вчинено злочин;

4) особи, яким передають майно, викрадене службовою особою шляхом розтрати (за умови усвідомлення ними факту отримання майна, яке здобуто злочинним шляхом – несуть відповідальність за ст.ст. 209 або 198 КК України). На практиці третіми особами, як правило, є члени сім'ї та інші близькі особи, а також особи, які мають із суб'єктом злочину спільні бізнес інтереси¹.

Обов'язковою складовою криміналістичного дослідження корупціонера також є стандартні загальнодемографічні відомості про особу: стать; дата та місце народження; місця проживання (постійне або тимчасове); національність; освіта та історія навчання; служба в армії; соціальний статус і належність; професія (фах); місце роботи та стаж; стан здоров'я та фізичний стан тощо. Разом із цим, залежно від кримінальної та слідчої ситуації, невиключена необхідність встановлення певних біологічних або психологічних даних про таку особу. Так, людина, як об'єкт криміналістичного дослідження, у ході розслідування злочинів постає в якості біосоціокультурної системи, унікальність якої визначається сплавом природних, вроджених особливостей індивіда і ввібраних нею під час становлення цінностей культури, впливу соціального середовища в якій особа зростала². Багатоманітність ситуацій злочинної діяльності та діяльності щодо її розслідування зумовлюють те, що криміналістично значущими можуть стати будь-які людські ознаки і властивості особи³, адже така інформація

---

¹ Настільна книга детектива, прокурора, судді : коментар антикорупційного законодавства / за ред. М. І. Хавринюка. – К. : ВД «Дакор», 2016. – С. 79–81.

² Милоков С. В. Современные возможности использования свойств человека при установлении личности в раскрытии и расследовании преступлений : монография / С. В. Милоков. – М. : Юрлитинформ, 2013. – С. 34.

³ Криминалистика : учебник / отв. ред. Н. П. Яблоков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юристъ, 2005. – С. 190.

здатна сприяти вирішенню проміжних, власне криміналістичних завдань (пізнавальних, ідентифікаційних, організаційних, тактичних профілактичних та ін.) і стратегічних завдань кримінального провадження в цілому (ст. 2 КПК України). Гомологічні дані у кримінальному провадженні можуть мати орієнтовне або доказове значення (ст. 91 КПК України). Разом із цим, кожна категорія злочинів і процес їх розслідування вимагає проведення криміналістичного дослідження різних типових груп учасників злочинної події і кримінального провадження;

2) відомості щодо потенційно корумпованих сфер суспільної діяльності та відповідні ризики вчинення корупційних діянь та/або виникнення корупційних ситуацій.

В якості прикладу інформаційного наповнення цієї підсистеми ресурсного блоку, можемо навести дані про ризики прояву корупції у секторі безпеки і оборони України, в якому нині залишається високий рівень корупції¹. Зокрема, мова піде про корупційні ризики, пов'язані з діяльністю у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва, життєдіяльності Збройних Сил України². Так, спираючись на визначені у 2013-2014 роках Департаментом внутрішнього аудиту та фінансового контролю Міністерства оборони

---

¹Примітка : Світовий досвід показує, що сприятливі умови для корупційної діяльності часто виникають саме в оборонному секторі, де панує культура секретності та безкарності, що унеможливає здійснення суворого нагляду та контролю. Всеохопне поширення корупції у сфері оборони ставить під значну загрозу ефективність збройних сил: підриває довіру до війська, призводить до деградації державного управління у воєнній сфері оборони та загрожує власне існуванню держави (див.: Поляков Л. До питання корупції в оборонній сфері України / Л. Поляков // Посилення доброчесності та протидія корупції в оборонному секторі України : зб. матеріал. міжнар. конф. / за ред. О. О. Котелянець. – К. : НІСД, 2011. – С. 41). Про високий ризик корупції у вітчизняному секторі безпеки і оборони України свідчать дані дослідження міжнародної антикорупційної мережі Transparency International. Згідно з дослідженням, Україна потрапила до групи з дуже високим ризиком корупції (за антикорупційним індексу оборони країни поділяються за шкалою від А (дуже низький рівень корупції) до F (критичний ризик), Україна потрапила до групи D) (див.: В українській обороні високий ризик корупції – ТІ [Електронний ресурс] // Українська правда. – 3 грудня 2015. – Режим доступу : www.pravda.com.ua/news/2015/12/3/7091161/).

² Павлюк Н. В. Засоби інформаційного забезпечення розслідування корупційних злочинів у воєнній сфері / Н. В. Павлюк // *Наук. вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»* : зб. наук. праць. – Одеса : МГУ, 2016. – Вип. 20. – С. 145.

України основні корупційні схеми, ризики та пропозиції щодо їх припинення¹, а також дослідження фахівців Женевського центру демократичного контролю над збройними силами² й організації «Транспаренсі Інтернешнел»³, спеціалістів ГО «Публічний аудит»⁴, вважаємо за можливе запропонувати наступний перелік корупційних ризиків у военній сфері України.

У сфері кадрового забезпечення (системи: обов'язкового призову на строкову військову службу; виплати заробітної плати; підвищення у званні і призначення на посади; заохочень і стимулів) наявні наступні корупційні ризики: недосконалий механізм контролю за призовом молодих людей до служби в армії; недоброчесність представників військової влади, членів медичних комісій, які оцінюють придатність молодих людей до служби в армії, посадовців у військових комісаріатах; наявність конфлікту інтересів у представників системи військового призову; незмінний склад комісій (з призову на строкову службу, атестаційна, конкурсного

¹ Примітка : антикорупційний аналіз проводився за основними напрямками: 1) процес проведення закупівель товарів, робіт і послуг; 2) медичне та санітарно-курортне забезпечення; 3) харчування військово-службовців; 4) будівництво та придбання на вторинному ринку житла для військовослужбовців; 5) наявність та якісний стан речового майна, яке надходить до Збройних Сил; 6) закупівля, ремонт та модернізація озброєння та військової техніки тощо. Цей перелік не є вичерпним, оскільки будь-яка сфера діяльності може бути пронизана корупційними чинниками: це й процеси утилізації боєприпасів та реалізація продуктів зазначеної діяльності, питання відчуження та реалізації військового майна, орендні відносини, лазне-пральні послуги тощо (див. : Антикорупційний аналіз найбільш ризикових сфер діяльності Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – 10 лютого 2015 р. – Режим доступу : publicaudit.com.ua Ризикові сфери діяльності Міністерства оборони України). У той же час слід зазначити, що на сьогодні у цій сфері почали відбуватися певні реформи (див. : Офіс реформ. Міністерство оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mil.gov.ua/content/files/reforms>).

² Див. : Виховання доброчесності та боротьба з корупцією в оборонному секторі : збірник прикладів (компендіум) позитивного досвіду : пер. з англ. / гол. ред. Тодор Тагарев; Пер. з англ., за ред. Ешлі Торнтон. – Женева–К. : Б.в., 2010. – С. 51-154.

³ Пайман М. Будування цілісності, виховання доброчесності та боротьба з корупцією у сфері оборони й безпеки: 20 практичних реформ // Демократичний цивільний контроль над сектором безпеки: актуальні джерела / М. Пайман. – Центр досліджень армії, конверсії та роззброєння, Київ, 2011. – С. 101-109.

⁴ Див. : Антикорупційний аналіз найбільш ризикових сфер діяльності Міністерства оборони України. Ризикові сфери діяльності Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – 10 лютого 2015 р. – Режим доступу : publicaudit.com.ua.

відбору тощо); наявність практики приватних зустрічей з керівником або членами комісій; відсутність автоматизованих систем з вирішення кадрових питань; непрозора система прийняття рішень, пов'язаних з кадровими питаннями (вступу на службу до збройних сил розвинених країн світу, конкурсний відбір претендентів для участі в миротворчих операціях, військові операції або міжнародні місії, призначення на посади, просування по службі, присвоєння позачергових звань тощо); відсутність реформування й реструктуризації діяльності Міністерства оборони (існування «номенклатурної» системи радянського типу, системи «блату» або родинних зв'язків чи системи патрон-клієнтських взаємостосунків); неналежний контроль за розподілом матеріальних благ та інших ресурсів, нарахуванням додаткових виплат; складність самої системи додаткових виплат та премій; підпорядкованість відомчих ревізійних та спеціальних правоохоронних органів тим, кого контролюють (одному відомству); використання влади над підлеглими, якою наділені за законом або у відповідності з традиціями керівники або військовослужбовці вищого рангу; неналежна відповідальності за результати роботи.

У сфері закупівлі товарів, робіт і послуг: особливі стосунки у сфері оборони; військовий, політичний та комерційний вплив; брак професійних знань та досвіду; непрозорість наявного механізму проведення торгів та вплив дії «людського фактору» на процедуру проведення торгів (недоступна, непрозора система затвердження еталонного взірця; штучне розширення або звуження предмета закупівлі, застосування невиправданого об'єднання товару (послуг) в один лот або нечітке, загальне визначення та зайва деталізація предмету закупівлі; протекціонізм стосовно певних учасників тендеру; механічне втручання в тендерні пропозиції реального переможця торгів; відсутність чіткого алгоритму визначення очікуваної вартості предмета закупівлі та порядку здійснення контролю за цією процедурою; нечіткі технічні і кваліфікаційні вимоги або вимоги, які обмежують конкуренцію; визначення технічних умов предмета закупівлі заздале-

гідь під конкретного учасника торгів тощо); неврегульованість законодавством (законодавчі прогалини) порядку проведення переговорів, добору їх учасників, вимог до документації, етапів проведення; неврегульований порядок і проведення переговорної процедури; відсутність контролю з боку посадових осіб; відсутність довготривалого нагляду (особливо коли йдеться про контракти з надання послуг), неналежна відповідальність за результати роботи.

У процесі постачання продукції (наявність та якісний стан речового майна, яке надходить до Збройних Сил): неналежний контроль за складанням річних планів закупівель речового майна: обґрунтуванням дійсності потреб закупівель, обсягу та очікуваної вартості; проведення закупівель речового майна за децентралізованими розрахунками з метою уникнення проведення процедури відкритих торгів; відсутність чіткої та детальної специфікації вимог до матеріалів (сировинного складу, стійкості фарбування та цільності тканини); застосування технічних умов, які підготовлені з урахуванням державних стандартів, що втратили чинність; наявність практики закупівлі у посередника; відсутність нормативного акту, яким передбачено перелік речового майна, клеймування якого є обов'язковим, а також визначена методика опломбування тари (для споживача або для транспортування); приймання майна лише за кількісними показниками, без перевірки якісних показників; неможливість здійснення вхідного контролю якості продукції; неналежний контроль за роботою матеріально-відповідальних осіб, а саме: здійсненням порядку обліку та видачі матеріальних засобів, оприбуткуванням майна та взяттям на облік кредиторської заборгованості тощо; відсутність єдиної методики приймання кінцевими одержувачами речового майна за якісними параметрами; здійснення на неналежному рівні претензійно-позовної роботи з приводу постачання неякісного речового майна.

У сфері медичного забезпечення: відсутність чіткого алгоритму визначення очікуваної вартості предмета закупівлі; непрозора

система процедури проведення закупівлі лікарських засобів; відсутність державного регулювання ціноутворення на медичне обладнання; неналежний контроль обсягів закупівель лікарських засобів та інших виробів; неналежний контроль якості під час приймання продукції, її зберігання та списання.

У сфері харчування військовослужбовців: непрозора схема розроблення конкурсної документації, проведення торгів та визначення переможців; визначення очікуваної вартості послуг на харчування та забезпечення продовольством без фактичного моніторингу реальної вартості в режимі реального часу по регіонах України; непрозорі та нечіткі технічні і кваліфікаційні вимоги, штучно розширені предмети закупівлі, невиправдане об'єднання товару (послуг) в один лот предмета закупівлі; непрозора система обліку та звітності особового складу; законодавча неврегульованість окремих питань; неналежний контроль за обліком надходження харчових продуктів від суб'єктів господарювання та їх витрати в закріплених підрозділах.

У сфері забезпечення військовослужбовців житлом (будівництво та придбання житла на вторинному ринку): відсутність прозорого адміністрування процесу формування черги на житло та розподіл житла; забюрократизованість наявного механізму з формування черги; неналежний контроль за укладанням договорів купівлі-продажу житла, а саме цінами на нерухомість в регіоні де житло купується і вартістю відповідно до укладеного договору; контроль за придбанням Міністерством оборони житла з урахуванням реальних потреб в забезпеченні житлом військовослужбовців.

У сфері орендних відносин: відсутність належного контролю: під час складання Переліку (додаткових переліків) нерухомого майна, яке пропонується до передачі в оренду; процедури оцінки вартості нерухомого військового майна; за отриманням дозволів на передачу в оренду нерухомого військового майна, погодженням проекту договору оренди; укладанням договору, передачі військового майна в оренду та дотриманням орендарем умов договору;

продовженням, припиненням договору оренди, поверненням військового майна тощо. Неврегульованість законодавством вимог до документації для укладання договору, передачі військового майна в оренду та обов'язкового проведення відповідної процедури конкурсу; вплив дії «Людського фактору» при проведенні конкурсу і визначенні переможця на право укладання договору оренди.

У фінансовій сфері: низький стандарт прозорості, звітності та відповідальності; панування культури секретності: закритий доступ до інформації про фінансування деяких заходів/організацій; неефективна та ізольована система бухгалтерського обліку; низький рівень зовнішнього контролю; слабка співпраця з громадськістю.

Утилізація військового майна: нечіткість визначення порівняльних критеріїв та вимог при проведенні тендерів; виписаність тендерних вимог на користь конкретного постачальника; відсутність чесної і відкритої конкуренції, що пов'язана з аутсорсингом конкретних послуг (наприклад, послуг з охорони складів озброєнь та боєприпасів); нечіткість визначення правил та процедур при утилізації майна; «прогалини» у законодавстві, що дозволяють проведення бартерних операцій; відсутність правового механізму визначення виконавця робіт з утилізації за власні кошти та подальшої виплати йому компенсації коштом державного бюджету; нечіткий алгоритм визначення ціни (тарифу) на проведення робіт з утилізації; неналежний контроль за обліком продуктів утилізації та фактичними витратами підприємств-виконавців.

Бюджетна сфера збройних сил: обмеженість доступу до інформації про бюджети збройних сил; наявність позабюджетних фондів, які використовуються, але не визнаються як «позабюджетні»; відсутність належного контролю за використанням бюджетних коштів; громіздка система розподілу та використання бюджетних коштів; закупівля речового майна за децентралізованими розрахунками з метою уникнення проведення процедури відкритих

торгів; існування системи патрон-клієнтських стосунків між військовою організацією і приватним бізнесом.

Відчуження військового майна: відсутність контролю за якістю проведення робіт з оцінки військового майна суб'єктами оцінювальної діяльності; необґрунтована вартість агентських послуг, які Міноборони повертає уповноваженій організації під час реалізації на зовнішньому ринку; формування складу конкурсної комісії з представників структурного підрозділу, якій відповідає за процес відчуження¹;

3) перелік корупційно небезпечних посад та функціональних обов'язків службових осіб, при здійсненні яких найбільш імовірно виникнення корупційних проявів;

4) нормативна база, до якої необхідно звертатися слідчому, детективу, прокурору під час досудового розслідування корупційних злочинів (конвенції, закони та коментарі до них, постанови, положення, накази, розпорядження);

5) зразки процесуальних документів, що складаються під час досудового розслідування корупційних злочинів (протоколи, запити, клопотання, постанови, повідомлення, рапорти, акти);

6) архівні справи (провадження) за даною категорією злочинів, витяги з них і відповідні судові рішення;

7) типові слідчі ситуації та відповідні до них системи слідчих (розшукових) дій, забезпечувальних заходів, що здійснювалися в ході конкретної групи кримінальних проваджень.

Другий блок автоматизованої інформаційно-консультативної системи включає відомості щодо оптимальної організації досудового розслідування корупційних злочинів, якими може ско-

---

¹ Примітка : Наданий перелік ризиків проявів корупційних діянь у військовій сфері, хоча й не є вичерпним, може бути взятий за основу для наповнення інформаційної бази автоматизованої комп'ютерної системи «Протидія корупції», а саме того блоку, який включає узагальнену інформацію, подану за категоріями злочинів корупційної спрямованості. Ці відомості сприятимуть удосконаленню самої системи та ефективного її запровадження у діяльність органів досудового розслідування (див. : Павлюк Н. В. Засоби інформаційного забезпечення розслідування корупційних злочинів у воєнній сфері / Н. В. Павлюк // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція» : зб. наук. праць. – Одеса : МГУ, 2016. – Вип. 20. – С. 145–146).

ристатися слідчий, детектив, прокурор у ході конкретного кримінального провадження. Принцип роботи цього блоку – «запит – повідомлення», для чого користувач заносить до спеціальних вікон вихідні відомості з матеріалів кримінального провадження, що стосуються сфери діяльності, місця, способу та засобів вчинення корупційного діяння, предмета злочинного посягання, суми неправомірної вигоди, розміру матеріальних збитків, слідів корупційного діяння, підстав відкриття кримінального провадження, слідчої ситуації, що склалася на початку досудового розслідування і робить відповідний запит. Після оброблення зазначених даних та їх співставлення з узагальненою інформацією, що зберігається в ресурсному блоці інформаційно-консультативної системи, в залежності від запиту комп'ютером можуть надаватися такі відомості:

1) слідчі версії стосовно особи корупціонера, кола його функціональних обов'язків, зокрема порушених ним у процесі вчинення злочину, категорії державних службовців до якої він належить, приблизного розміру його законних доходів і «слабкі ланки» «фінансової історії» злочинця, які потребують перевірки, витрат, майновий стан і зобов'язання майнового характеру самого службовця та членів його сім'ї), інших обставин учинення корупційного злочину та його механізму; співучасників й осіб, які уповноважені на ведення тіньового бізнесу або зберігання отриманої корупціонером неправомірної вигоди;

2) обставини, що мають бути з'ясовані під час досудового розслідування;

3) оптимальна система слідчих (розшукових) і негласних (слідчих) розшукових дій, яку необхідно застосувати у відповідності до ситуації, що склалася під час досудового розслідування;

4) забезпечувальні заходи, процесуальний порядок та особливості їх проведення;

5) судові експертизи, які мають бути призначені, з переліком питань експертам та зразками матеріалів для експертного дослідження;

б) ступінь ризику можливості прояву корупційних діянь та/або виникнення корупційних ситуацій щодо сфери діяльності конкретного службовця;

7) зразки процесуальних документів, потреба в складанні яких виникла під час конкретного кримінального провадження;

8) архівні справи (провадження) та судові рішення аналогічні тим обставинам корупційного злочину, що розслідується.

Зовнішньо автоматизованої інформаційно-консультативної системи «Протидія корупції» має виглядати як звичайна інформаційна система або програма, тобто набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату. Така система має функціонувати на підставі зібраних різноманітних баз даних і криміналістичних рекомендацій щодо оптимальної організації досудового розслідування та судового провадження корупційних злочинів, якими зможуть скористатися слідчий, детектив, прокурор, суддя або адвокат у ході конкретного кримінального провадження. Так, користувач зможе заносити до спеціальних діалогових вікон вихідні відомості з матеріалів кримінального провадження щодо різних обставин розслідуваного злочину, формулюючи відповідний запит («Слідча практика», «Судова практика» «Законодавство», «Типові версії», «Алгоритм дій» тощо). Інформаційна система, обробивши запит користувача, співвідносить його з ресурсними характеристиками, віднаходить у блоці консультативних даних необхідні науково-практичні рекомендації та у систематизованому вигляді надає користувачеві.

Науково-практична новизна запропонованої автоматизованої інформаційно-консультативної системи «Протидія корупції» полягає у тому, що за характером і змістом запропонована інформаційна система, за умови її перекладення на мову комп'ютерної програми, може стати першою в Україні інформаційною системою, в якій на базі концептуальних положень криміналістики,

кримінального права і кримінального процесу, аналізу вітчизняного та зарубіжного антикорупційного законодавства й узагальнення слідчої та судової практики буде міститись система науково-практичних криміналістичних рекомендації, зокрема алгоритми дій слідчого, детектива або прокуратора у різноманітних ситуаціях розслідування злочинів.

Теоретична та практична значущість пропонованої системи полягає у тому, що остання може бути ефективно використана у:

- наукових цілях (як підґрунтя для подальших досліджень окремих проблем криміналістичного забезпечення розслідування корупційних злочинів);

- практичній діяльності органів досудового розслідування та суду; навчальному процесі (як матеріали для підготовки майбутніх слідчих, детективів, прокурорів і суддів або підвищення кваліфікації діючих співробітників).

Таким чином, запропоновану систему необхідно розглядати як вагоме підґрунтя інформаційного забезпечення підтримки прийняття рішення слідчим, детективом або прокурором який здійснює досудове розслідування за конкретним кримінальним провадженням, адже основою її роботи виступить узагальнення наукових джерел і слідчо-судової практики, встановлені вченими-криміналістами закономірності корупційної діяльності та діяльності з її розслідування, що складатимуть інтелектуальну основу роботи інформаційної системи. Тому використання названими суб'єктами автоматизованих комп'ютерних систем, що здатні забезпечувати їх інтелектуальну діяльність з планування, а також такі його аспекти як висунення робочих версій та обрання оптимальних систем слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій щодо їх перевірки, є запорукою вдосконалення діяльності уповноважених суб'єктів досудового розслідування корупційних злочинів, досягнення максимально ефективного результату.

Автоматизована інформаційно-консультативна система «Протидія корупції» в змозі компенсувати відсутність відповідного

досвіду і належної практики у співробітників правоохоронних органів, що здійснюють досудове розслідування корупційних злочинів. Сфера її застосування – повсякденна діяльність антикорупційних правоохоронних органів України: Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України та ін. Крім того, розроблена модель інформаційно-консультативної системи «Протидія корупції» може також вдало використовуватися слідчими суддями, суддями (зокрема, у майбутньому й Вищого антикорупційного суду України), а також адвокатами за умови її змістовного розширення шляхом включення до неї інформаційних блоків, які покликані сприяти діяльності вказаних груп осіб¹.

---

¹ Журавель В. А. Поняття та засоби криміналістичного забезпечення розслідування корупційних злочинів / В. А. Журавель, Н. В. Павлюк, О. І. Резнікова // Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. / редкол. В. І. Борисов та ін. – Х. : Право, 2016. – Вип. 32. – С. 25–30.

Національна академія правових наук України

Науково-дослідний інститут вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса

ІННОВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Монографія

*За редакцією
академіка НАПрН України В. Ю. Шепітька,
члена-кореспондента НАПрН України В. А. Журавля*

Харків

2017

УДК 343.98 : 001.895

ББК 67.52

І 67

Рекомендовано до друку вченою радою Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В.В. Сташиса Національної академії правових наук України (протокол № 11 від 26 жовтня 2016 р.)

Рецензенти:

Коновалова В. О. – професор кафедри криміналістики Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України

Степанюк Р. Л. – завідувач кафедри криміналістики та судової експертології факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Колектив авторів:

Шепітько В. Ю. – Передмова, §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.1, 3.1, 3.2; Журавель В. А. – Передмова, §§ 1.2, 4.1, 4.2, 4.3, 4.4; Авдєєва Г. К. – §§ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 2.3, 3.2, 3.3, 3.4; Білоус В. В. – §§ 2.1, 2.4; Великанов С. В. – §§ 2.5, 3.5; Гетьман Г. М. – § 2.2; Затенаський Д. В. – §§ 2.7, 2.8; Керик Л. І. – § 2.6; Павлюк Н. В. – §§ 4.2, 4.4; Резнікова О. І. – §§ 4.1, 4.4.

І 67 Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : Монографія / кол. авт. В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, Г. К. Авдєєва та ін.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. – Х.: Вид. агенція «Апостіль», 2017. – 260 с.

Монографію присвячено проблемам розроблення інноваційних засад техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції. У роботі розкрито сутність інновацій у техніко-криміналістичному забезпеченні діяльності органів кримінальної юстиції, досліджено проблеми застосування новітніх інформаційних технологій у діяльності органів досудового розслідування, інноваційні підходи до використання спеціальних знань у правозастосовній діяльності та питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень корупційної спрямованості.

Для науковців, працівників правоохоронних та судових органів, викладачів, аспірантів та студентів юридичних навчальних закладів.

ББК 67.52

© В.Ю. Шепітько, В.А. Журавель,
Г. К. Авдєєва та ін., 2017

© Вид. агенція “Апостіль”, 2017

ISBN